

דף סיכום בחינה**מזהה בחינה: 001000270301 מזהה סטודנט: 327843****שם קורס: תולדות המחשבה המדינית**

מספר שאלה	ניקוד מירבי	ציון
1	10.00	10.00
2	20.00	20.00
3	20.00	20.00
4	10.00	10.00
5	10.00	10.00
6	10.00	10.00
7	10.00	10.00
8	10.00	6.00
9	10.00	
10	10.00	
11	10.00	
12	10.00	
13	10.00	

ציון בחינה סופי : 96.00

הבחינה הבדוקה בעמודים הבאים

*** לתשומת לבך, במידה וההערות מופיעות ב "ג'יבריש" יש להוריד את הקובץ למחשב ולפתוח ב - reader acrobat ***

תולדות המחשבה המדינית - פרופ' משה הלינגר
תשפ"ג סמסטר ב' מועד א

משך הבחינה שעתיים
ללא חומר עזר

המלצה: התחילו עם השאלות הקצרות וסיימו אותן בשעה הראשונה.

חלק א : ענו על שאלת החובה (50 נקודות. היקף התשובה עד כחמישים שורות). זמן לתשובה 45 דקות עד שעה.

"בהגות הדתית של ימי הביניים, המוסלמית, היהודית והנוצרית, יש לא מעט יסודות שהם רלוונטיים גם לעולם שבו אנו חיים."

חלק ב : ענו על 5 שאלות קצרות (10 נקודות לשאלה. כל שאלה כ-10-15 שורות). מומלץ להתחיל לענות על השאלות הללו. זמן לחלק זה כחמישים דקות.

דת האסלאם נוצרה ע"י מוחמד, שהיה **מושפע מאד מהנצרות והיהדות**. הוא היה נחשב לאדם רוחני מאד שנרדף ע"י המשפחות העשירות, בסופו של דבר ניצח אותן והתחזק. הוא הפיץ את דת האסלאם ורצה שכולם יכירו אותה ויתאסלמו, רצה שהיא תהיה **אוניברסלית** (דבר שאכן קרה גם לאחר מותו של מוחמד, האסלאם התפשטה). הוא קרא לעצמו "אחרון הנביאים" ואמר שה' התגלה בפניו והעניק לו את הקוראן.

בדומה ליהדות, דת האסלאם **מאמינה באל אחד**, בעשיית **מצוות ציבוריות**, ובשילוב של **דת ומדינה ביחד**. כמו כן, יש להם **2 תורות**, התורה שבכתב והתורה שבעל פה (בדומה ליהדות). לעיתים משתמשים בתורה שבעל פה כדי לפרש את התורה שבכתב.

יש **5 מצוות עיקריות** שהאסלאם מצווה והן הגישות המרכזיות ביותר:

- 1. העדות, מצוות השאדה** - אין אלוהים אחר מלבד אללה, זו גם דרך הכניסה לאסלאם, מתאסלמים בקלות ורק צריך להגיד את המשפט הזה (בשונה מהיהדות שההליך הגיור ארוך יותר).
- 2. מצוות התפילה** - יש 5 תפילות ביום שצריך להתפלל, באופן פרטי או במסגד (בשונה מהיהדות שמחייבת 3 תפילות ביום-שחרית מנחה וערבית).
- 3. מצוות העלייה לרגל "מצוות החאג"** - לכל מוסלמי יש מצווה לעלות למכה לפחות פעם אחת בחייו (ביהדות הייתה מצווה כזאת כשבית המקדש היה קיים, וכיום ניתן לייחס לעלייה לכותל כמצווה).
- 4. צום** - לדת האסלאם יש 3 צומות שצריך לצום - כפרה (כמו כיפור של היהודים), צום טקסי, וצום סגפני.
- 5. צדקה** - דת האסלאם מצווה לתת תרומה לנזקקים. מצווה נוספת שנוספה עם הזמן, שהיא - הגיאדה, להילחם במי שכופר בדת האסלאם.

מוחמד התחזק מאד והשתלט על המון מדינות ברחבי העולם. הכוחו שלו היה **עצום**.

דווקא בתקופת של **ימי הביניים**, המוסלמים היו מתייחסים בכבוד יותר וחיים בשלום עם היהדות, **בגלל שהם ראו בדת האסלאם כיורשים של היהודים** ולכן היהודים כבר לא היוו כלפיהם בעיה (לעומת הנוצרים שהתייחסו מאד נגד ליהודים). **ליהודים באותה תקופה היה יותר קל לחיות תחת האסלאם**.

עם זאת, עם הזמן הם **החלו לשנוא את היהודים** בגלל שראו שהם מצליחים ומתעלים עליהם, ומנצחים אותם, ולכן החלו להילחם בהם.

הגישות המרכזיות בעולם המוסלמי בימי הביניים רלוונטיות עד היום, שכן עד היום יש ארגונים מוסלמים רבים שנלחמים ביהודים ובציונות **ועד היום הם רוצים שדת האסלאם תתפשט ושכולם יתאסלמו**. כמו כן, המצוות של האסלאם **קיימות עד היום** (תפילה, צום, צדקה ועוד). המצוות הללו בעיקר מיועדות לדעתי **לאדם שהוא דתי**.

מצווה שאולי מתאימה גם לאדם **שאינו דתי** היא מצוות הצדקה והגיאדה - שכן קיימים היום המון ארגונים שנלחמים במי שלדעתם כופר בדת האסלאם, וגם צדקה שלא מחייבת שהאדם יהיה דתי בשביל לתת צדקה.

הרמב"ם:

היה דמות מאד מרכזית וחכם מאד בעל גישה אריסטוטלית. עבד כרופא אבל את עיקר חייו הקדיש ללימודי תורה. כתב את "משנה תורה", בה כלל את ההלכה בצורה סתמית, ללא מקורות, ולפי חלוקה של נושאים (14 נושאים). בחיבור שלו היה מוסיף פילוסופיה.

בתקופתו המאוחרת כתב את ספרו "תורה לנבוכים", שנועד לנבוכים (אנשים שהידע הדתי שלהם נגד את הידע המדעי שלהם). בחיבור זה הוא היה משתמש ב2 שפות והיה סותר את עצמו המון, הוא לא היה כותב את הדעות שלו האמיתיות במפורש כי היו לו אמירות קשות מאד והוא ידע שאם יבינו אותן יחרימו אותו. לכן הוא כתב במיוחד לפילוסופים חכמים, הם היחידים שהיו יכולים להבין את כוונתו. ליאו שטראוס הוביל דעה בה רשם כי כאשר יש נושא שהרמב"ם סותר את עצמו וחוזר על עצמו בדעות שונות, דווקא הדעה אותה הוא כתב קצת- היא האמיתית ואליה הוא מתכוון.

משנתו הדתית של הרמב"ם:

הוא האמין שאין סתירה בין התגלות לבין תבונה, אלא דרך התבונה אדם יכול להבין את ההתגלות. ראה ערך רב בתבונה, אדם צריך להיות אינטלקטואל ובעל תבונה, כך הוא בעצם גם יפתח מוסר. יש קשר הדוק בין מוסר לבין תבונה. היה לו פן סוציאליסטי "ואהבת לרעך כמוך", "אל תעמוד על דם רעך". הרמב"ם האמין שהאדם טוב מיסודו. בנוסף, ראה קשר הדוק בין הגוף לנפש, "נפש בריאה גוף בריא". כמו כן, האדם נוצר בצלם ה' ועל כן הוא מיוחד, עם זאת אסור לו להיות שחצן ועליו להישאר צנוע ובעל ענווה. חוקי הטבע קיימים ואלוהים הוא זה שאחראי עליהם.

משנה פוליטית:

היה לו חשיבות רבה בפוליטיקה וראה בה ערך רב. בדומה לאריסטו ראה באדם כחיה פוליטית שעליה להיות במסגרת מדינית. הוא האמין כי יש לשלב דת עם פוליטיקה. בנוסף סביר כי העם צריך מלך שינהיג אותו, וזאת מאחר ולא הכיר מדינה עם משטר דמוקרטי שמתנהלת ביעילות ללא מלך. לכן הוא סבר כי כדי שיהיה סדר ויעילות, יש להמליך מלך (בניגוד לשמואל שהיה נגד, ראה במלך כמנהג גוים ועבודה זרה והפחיד את העם בדברים שעלולים לקרות אם יהיה מלך). הרמב"ם לעומת זאת כן רצה שיהיה מלך, והוא אף הלך לפי הכלל "דינא דמלכותא דינא" - יש לציית למלך גם אם הוא סותר את התורה.

בנוסף למען תיקון עולם- הכיר באפשרות לחוקק חוקים שסותרים את התורה.

עם זאת יש גם הגבלות למלך: הוא צריך להיות מוגבל בקניין שלו וברכוש (כסף, נוספים) כדי שלא יסתנוור מהכוח שניתן לו ולא יפעל מאינטרס אישי. בנוסף, הוא צריך לכתוב לו ספר תורה ולקרוא בו כל יום כדי לא לשכוח את החובות שלו.

לדעתי יש הרבה דברים רלוונטים מהרמב"ם כיום גם ליהודי דתי וגם ליהודי שאינו דתי. לאדם יהודי שאינו דתי לדוגמא יכול להתקשר הפן המוסרי עליו הוא מדבר, ועל תבונה. הרמב"ם טוען כי התבונה היא חשובה ועל האדם להיות אינטלקטואל כי כך הוא בעצם מפתח את המוסר שלו וזה משהו שתקף לכל יהודי בלי קשר לכך אם הוא דתי או לא. ליהודי דתי יכול להתקשר זה שאין סתירה בין התגלות לבין תבונה, אדם מאמין על אף התבונה, יאמין בניסים ובכוחה של תפילה לדוגמא.

אקווינס:

היה כומר נוצרי שהושפע מאד מהרמב"ם. בשונה מאוגוסטינוס שהיה מושפע מאפלטון וראה את האדם כיצור רע, אקווינס סביר כי האדם טוב מטבעו (בדומה לרמב"ם). הוא הסכים עם הרמב"ם בכך שאין סתירה בין התבונה לבין ההתגלות. בנוסף, הוא סבר כמוהו שיש חשיבות רבה לפוליטיקה ושיש בה ערך רב, ושיש זיקה בין פוליטיקה ודת. כמו כן, בדומה לרמב"ם הוא ראה ערך רב בתבונה ובאינטלקטואליות של האדם, מה שיגרום לאדם גם להיות מוסרי יותר. בדומה לרמב"ם, הוא חשב שיש צורך במלך (שלטון) שיפעל לפי כללים, כך המדינה תהיה מונהגת בצורה טובה, יהיה סדר, אך שלא תהיה עריצות, ושגם לדת יהיה משקל. בדומה לרמב"ם סבר כי האדם הוא חיה מדינית ולכן הוא צריך לחיות במסגרת מדינית ראויה לו, עם חוקים ראויים.

הוא מפתח בעצמו את הדרך הבאה - יש למצוא את שביל הזהב (בדומה לאריסטו, שכן גם הרמב"ם הייתה לו גישה אריסטוטלית ולכן לשלושתם יש מכנה משותף), יש לאזן ויש למצוא את הגישור הנכון בין פוליטיקה ומדיניות ובין דת. על הכנסייה והמדינה להסתדר ביניהם, להגיע להסכמה, לכבד אחד את השנייה ולפעול ביחד. יש להתאמץ מאד שלא להתנגש כדי לשמור על הסדר, ורק במקרים שבלתי אפשרי, ובמקרה של התנגשות - יש ללכת עם הצד של הכנסייה. (זאת לעומת הרמב"ם שלדעתו יש להמליך מלך והמלך רשאי לחוקק חוקים שסותרים את הדת וזאת לשם תיקון עולם, ובנוסף הלך לפי הכלל "דינא דמלכותא דינא" - המלך קובע משהו בניגוד לדת ויש לקיים זאת).

בנוסף הוא עושה סדר היררכיה 4 החוקים: החוק האלוהי, החוק הטבעי, חוק ההתגלות, והחוק הפוליטי.

1. החוק האלוהי - התבונה האלוהית.
2. חוקי הטבע - לא צריך התגלות כדי להבין אותם, אלה חוקים בסיסיים שאפשר להבין מהשכל הישר (לדוגמא לא לרצוח, כמו שהיה בקין והבל שהוא רצח וטען שלא היה איסור, אבל חוקי טבע אמורים לדעת לבד).
3. חוק ההתגלות - חוקים שאם לא התגלות לא ניתן לדעת עליהם.
4. החוק הפוליטי - משתנה בהתאם לזמן ולמקום, חוקים אנושיים.

ההיבטים של אקווינס רלוונטים למי שחי במדינה דמוקרטית מודרנית בכך שהוא אומר כי האדם צריך להיות במסגרת ראויה, עם חוקים ראויים, השליט צריך לפעול למען הציבור שלו. לדעתי, זה אכן רלוונטי גם למדינת ישראל וגם למשבר הנוכחי הפרט - גם מדינת ישראל דוגלת בכך שהאזרחים שלה יחיו בצורה ראויה, וגם מדינת ישראל היא מדינה של דת ומדינה יחד, בדומה לגישתו של אקווינס שדגל בשילוב של דת ומדינה יחד (רק שאצלו אם יש התנגשות נותנים מקום לכנסייה ובישראל לפעמיים כן כמו במקרים של סמכות הרבנות בעניינים מסוימים, ולפעמיים לא אלא ההיבט הפוליטי גובר כמו לדוגמא תחבורה ציבורית בשבת - שזה כל פעם משתנה).

ליאונרדו דה וינצ'י:

היה **איש אשכולות** מתקופת הרנסאנס. היה לו ידע בתחומים רבים (אומנות, מדע, ועוד). אביו הבחין בכישרון שלו והציג אותו לגדול העיר, **ורוקיו**, שהתפעל מאוד מהכישרון שלו ולקח אותו תחת חסותו. הוא היה לציידו לתקופה של 12 שנה, ובמהלך תקופה זו היו לו אומנות מופלאות ואייקוניות כמו **המונה ליזה** (שקיימת עד היום במוזיאון ונשמרה) והסעודה האחרונה. לאחר מכן, **עבד תחת חסותו של האפיפיור ועסק בניסויים מדעים**, ואז עבר לצרפת ועבד תחת הנסיך פרנסיסקו. הוא החשיב את עצמו לאיש חסר השכלה בגלל שלא ידע את השפה הלטינית.

שייקספיר:

היה אדם **בעל מוניטין רב מאד**, ולו מספר **יצירות מוצלחות** ומוכרות מאד בעולם המערבי ובשפה האנגלית. במחזה שלו העמיק בדמויות מחשבה פילוסופיות וגם בעלילה העמיק בעומק פילוסופי, מה שגרם גם לפילוסופים ואינטלקטואליים להנות מאד מהיצירות שלו. היו לו יצירות מעניינות, גם טרגיות וגם קומדיות. הרומן הטרגי הידוע (4) המפורסם ביותר שלו הוא **רומיאו ויוליה**, רומן אהבה טראגי. **מקבת** שהיה גם סיפור טרגי, ועוד. לא הרבה ידוע על חייו וגם לא ידוע מתי הוא נולד. לאחר השינויים שאירעו בחיים (מות אביו ובנו) השתנתה הכתיבה שלו. **ביצירות המאוחרות שלו כתב על גאולה וסוף טוב.**

המוסדות הפוליטיים של הפוליס באתונה:

התפיסה הקולקטיבית תפסה באתונה, המדינה הייתה במרכז ועם זאת עדיין הייתה חשיבות גם לפרט (ספרטה לעומת זאת הייתה יותר קיצונית). בהתחלה באתונה השלטון הנוהג היה מונרכיה (מלך שפועל לפי חוקים), אחר כך עברו לאריסטוקריה (שלטון אצולה), אחר כך עברו לאולירכיה (מיעוט, בעלי ההון במדינה) - כשפעל שלטון זה החלה שחיתות ולכן עברו לשלטון טירניה - שלטון יחיד של עריצות. כשהגיעו לשלטון זה שלט פיסטרטוס, שהיה בעל אהדה רבה וחילק קרקעות מעשירים לעניים, לאחר מותו החליף אותו בנו, ואז החלו לפעול למען הדמוקרטיה האתונאית. **הייתה באתונה דמוקרטיה ישירה**, זאת אומרת שהעם היה שותף בקבלת ההחלטות. עם זאת, לא כל התושבים היו אזרחים ולכן נמנעה מהם הזכות להצביע (מה שנחשב פחות דמוקרטי).

באתונה המוסדות התחלקו ל-3 (הושפעו מספרטה):

מועצת ה-500 - חילקו את השבטים ל-10, כל שבט שלח 50 נציגים, ואותם נציגים היו דנים בכל ההחלטות.
אסיפת העם - העם היה מתכנס באסיפה ושותף בקבלת ההחלטות, ועם הזמן אף שולם כסף למי שהגיע כדי לתמרץ אנשים להגיע.

בתי משפט עממיים - 10 בתי משפט שהיו קיימים.

אתונה תרמה לדמוקרטיה המערבית בימינו בכך שהיה **הפרדת רשויות** בדיוק כפי שיש היום (הכנסת שהיא הרשות המחוקקת, בתי המשפט שהם הרשות השופטת, והממשלה שהיא הרשות המבצעת).

המוסדות הפוליטיים של ספרטה:

התפיסה הקולקטיבית הייתה חזקה מאד ויותר קיצונית בספרטה, הילדים היו גדלים בקהילה ורחוקים מההורים, הגברים פיתחו את גופם להיות לוחמים והבנות פיתחו את גופן ללדת בנים. לא היה קניין פרטי, אלא סעודות משותפות והכל קולקטיבי.

המוסדות בספרטה התחלקו ל-4:

מלכים - 2 מלכים, אחד מדיני ואחד צבאי, כשהמלך הצבאי יצא למלחמות המלך מדיני נשאר לשמור על העם.

הסנאט - אסיפת זקני העם, היו מקבלים את ההחלטות החשובות ומבקר את השלטון שלא פועל בניגוד עניינים.

אפוראטים - היה מבקר את השלטון ואת המלכים שלא משתמשים בכספי הציבור לשווא.

אסיפת העם - גוף אזרחים, המדינה היוונית ייתה קולקטיבית.

היה משטר מעורב בספרטה כך שהכוח לא נשאר רק בידי גורם אחד, וזה השפיע עד היום שיש לנו הפרדת רשויות ואין רוח ריכוזי לגוף אחד, אלא יש מערכת של איזונים ובלמים. כל גוף מבקר את השיטה, וכך אין גורם אחד בעל כוח רב מדי שיכול לנצל את הכוח שלו ולפגוע בציבור.

גם אתונה וגם ספרטה **תרמו לדמוקרטיה המערבית** בימינו עם הרעיון של הפרדת הרשויות, מערכת של בלמים ואיזונים, כל גוף מרסן את השני.

קרל מרקס:

היה **סוציאליסט**, לאחר המהפכה התעשייתית המדינה הפכה להיות קפיטליסטית (מעודדת רכוש וקניין פרטי לאדם) והוא בעצם התנגד לכך. מרקס הבחין בין **מעמד הבורגנים** לבין **מעמד הפועלים**, וטען כי מעמד הבורגנים מנצל את מעמד הפועלים בכך שהם מנצלים את עבודתם הקשה ולא נותנים להם גמול הולם על כך. הוא טען שעל הפועלים לצאת בשביתה נגד מעמד הבורגנים שתימשך בהתאם לתגובה של הבורגנים. הבורגנים מעלים **תודעה כוזבת**, **ניכור וניצול** של הפועלים, בכך שהם נותנים להם לעבוד קשה מבלי לתגמל אותם על כך **ומוכרים להם תודעה כוזבת** שזה בסדר ושכך צריך להיות. הם הרגילו אותם לעבוד קשה, בלי לראות את התוצאות של המעשים שלהם, בלי לקבל תגמול הולם על עבודתם הקשה, **ואמחיש באמצעות דוגמא של הבורג במפעל**: הפועל הפשוט (מעמד הפועלים) אחראי רק על הבורג הקטן והוא מייצר מיליוני ברגים ועובד קשה על כך, אבל הוא לא רואה את התוצאה הסופית שהיא באמת הכסא המושלם כשהוא סופי. לכן יש תודעה כוזבת, ניכור, וניצול של מעמד הפועלים ע"י הבורגנים. הוא רוצה להפוך את המדינה **לסוציאליטית**, שלא יהיה קניין אישי ושלא יהיה דירוג של מעמד, **כולם יהיו שווים**.

הגות אוטופית זה בעצם משהו שאינו קיים בעולם האמיתי, אלא בעולם האידיאלי.

אפלטון:

נחשב לאוטופיסט בכך שבתקופתו הבשלה, כתב את החיבור "**הפוליטיאה**" שעסק במדינה המושלמת והאידיאלית, שלא קיימת על פני כדור הארץ, אלא היא קיימת בשמים. אפלטון היה דוגל ב**גישה דדוקטיבית**, מהכלל אל הפרט. עסק במתמטיקה. הוא דיבר על "**תורת האידאות**", על המדינה המושלמת שקיימת בשמים, שצריך לחתור כדי להגיע אליה, קיים בתאוריה ואת התאוריה הזאת יש להוריד לפני כדור הארץ.

במדינה האידיאלית שלו האוכלוסייה מתחלקת ל3:

מעמד הביניים- הרגיל, אנשים שחושבים על עצמם ולא על המדינה עם קניין פרטי וחירות.

מעמד הלוחמים- אנשים לוחמים שלא חושבים על עצמם אלא על המדינה, איך להגן עליה, רוצים להיות גיבורים, יש להם מעמד גבוה יותר.

מעמד הלוחמים הפילוסופיים- נבחרים מתוך קבוצת השומרים הלוחמים, בעלי תבונה וידע רב. נמצאים במצב הגבוה ביותר, מעמד עליון.

לשומרים יש חינוך מיוחד (כושר ופיתוח הגוף וידע רחב פילוסופי), ויש עליהם גם **הגבלות**- נאסר עליהם שיהיה להם קניין אישי או שיקימו תא משפחתי מהסיבה שיכול להיות ניגוד עניינים בין האינטרסים האישיים שלהם לבין האינטרסים של המדינה, ולכן בעצם אסרו זאת עליהם.

תומס מור:

שאב את האוטופיה מאפלטון, וגם הוא בדומה אליו מדבר על המדינה המושלמת האידיאלית, שלא קיימת איפה שהוא היה חי באנגליה, אלא קיימת בשמים.

אצלו זה בא לידי ביטוי בכך שמדובר במדינה בה כולם **חיים בפשטות**, כולם עם כולם, תפיסה קולקטיבית, יש רכוש משותף, סעודות משותפות, כולם עובדים יחד, אין גניבות, אין דברים רעים, אין רודפי בצע, אלא כולם **10 חיים** יחד בשלום ובאווירה טובה ובהרמוניה.

בניגוד לאפלטון שאוסר על קניין לשומרים, כן יש יכול להיות קניין, וכולם יכולים להקים משפחה (בניגוד לאפלטון גם). בנוסף, כולם במעמד שווה ואין אחד שגובר על השני (בשונה מאפלטון שרואה בשומרים כמעמד עליון ומחלק את זה כך: ציבור רחב מעמד ביניים- **נחשת**, מעמד השומרים הלוחמים- **כסף**, מעמד השומרים הפילוסופיים- **זהב**).

שניהם היו הוגים ליברליים- 100 שנה לאחר הרפורמציה ומלחמת האזרחים שהייתה וגבתה הרבה חיים, אירופה החלה לפתח סובלנות יותר מה שפיתח ליברליזם.

הובס:

היה דמות מרכזית במהפכה הפרוטסטנטית.

כתב ספר בו סיפר על לוויתן שאוכל את האנשים, הוא בעצם **מדמה את הלוויתן למדינה**.

הוא **משווה בין מצב הטבע לבין מצב מדיני**, ואמר כי במצב הטבעי לאנשים יש **שאיפה טבעית לעוצמה**, בני האדם יריבו ביניהם כדי להשיג את העוצמה שהם רוצים, ובמצב הטבעי אין מי שיעשה סדר.

לטעמו **בני האדם שווים** ואין פערים משמעותיים ביניהם.

במצב הטבעי שאין מסגרת ראויה ואין שלטון **אין סדר** ואין ביטחון.

החידוש המשמעותי של הובס- הוא טוען כי במצב המדיני יש לעשות סדר, יש צורך **בשלטון שינהיג את בני האדם**. עם זאת הוא אומר כי **אם יש בכך צורך, המנהיג יכול להטיל על הציבור כללים** ועל הציבור להיענות לו בלי להתנגד, עריצות. יש להפריד את הדת מהמדינה.

ג'ון לוק:

היה ראש התנועה האירופית, **דגל בעידן הנאורות וההשכלה**.

הוא חשב כי **האדם הוא יצור בעל תבונה**, יש לקדם את ההשכלה, המוסר, **יש לקדם זכויות**.

הוא טען כי **גם במצב הטבעי לאדם יש זכויות בסיסיות** שמגיעות לו כמו קניין, חופש וחירות, וגם במצב המדיני כשיש שלטון לאדם מגיע את הזכויות הללו באותה מידה.

יש צורך במנהיג, אבל הוא **מתנגד לעריצות**, ודגל בכך שיש להפריד את הדת מהמדינה, ויש לעמוד על **הפרדת רשויות** שלא

יהיה כוח בידיים של אדם אחד. יש לקדם את זכויות הפרט ולהקים מדינה על בסיס של **אמנה חברתית** שתהיה מבוססת על

זכויות של חירות שיוויון קניין פרטי.

דברים חשובים שקידם:

דתית- **יש להפריד את הדת מהמדינה**.

מדינית- דגל **בהפרדת רשויות**.

שניהם משווים את המצב הטבעי למצב המדיני וזה **הדימוין ביניהם**, וגם שניהם דוגלים בהפרדת הדת מהמדינה, עם זאת יש **הבדל ביניהם** מכיוון שלפי הובס כן ניתן לעיתים לצייתנות ולעומת זאת לפי ג'ון לוק יש לקדם זכויות חברתיות ויש להקים מדינה שמבוססת על אמנה חברתית.

